

Hanna Wróblewska

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

odpowiadając na zapytanie nr 786 Posła Tomasza Kostusia z 31 lipca 2024 roku w sprawie odkryć architektonicznych w katedrze opolskiej i przywrócenia jej funkcji sakralnych, uprzejmie proszę o przyjęcie następujących wyjaśnień.

Katedra Podwyższenia Krzyża Świętego w Opolu, zlokalizowana przy ulicy Katedralnej 2, wpisana jest do rejestru zabytków pod nr. 763/64 na mocy decyzji z 3 kwietnia 1964 r. Wszelkie prace prowadzone przy tym zabytku muszą zatem toczyć się po uprzednim uzyskaniu pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292, dalej: u.o.z.o.z.).

Od 2015 r. obiekt przechodzi kompleksowy remont obejmujący prace konserwatorsko-restauratorskie w zakresie konserwacji ścian wewnętrznych świątyni oraz jej elewacji, a także wymiany posadzki. W marcu 2022 r. Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków [OWKZ] wydał m.in. pozwolenie na montaż w katedrze ogrzewania posadzkowego oraz pompy ciepła.

W związku z wymianą posadzki i planowanym montażem instalacji grzewczej od lipca 2022 r. w katedrze prowadzone były także badania archeologiczne. Bardzo szybko ujawniły one występujące pod posadzką reliktury architektury, związane z obecnością kościoła o metryce wczesnośredniowiecznej. Odkryto ceglane mury obwodowe XIII-wiecznej kolegiaty, kwadratowe prezbiterium, ceglana podbudowę ołtarza głównego, filary międzynawowe, ściany korpusu i transeptu oraz reliktury rzeźby architektonicznej.

6 października i 2 listopada 2022 r. wobec wysokiej rangi odkryć archeologicznych OWKZ wydał decyzje cofające wydane wcześniej pozwolenia na prowadzenie robót budowlanych, między innymi w zakresie montażu ogrzewania podłogowego i wymiany posadzek w nieruchomości.

5 grudnia 2022 r. w wyniku kontroli realizacji prac OWKZ wstrzymał prowadzone badania archeologiczne i zobowiązał inwestora do uzyskania nowego pozwolenia na badania archeologiczne, uwzględniające w swoim programie dokonane odkrycia. 16 czerwca 2023 r. OWKZ wydał pozwolenie na prowadzenie interdyscyplinarnych badań archeologicznych oraz badań i prac konserwatorsko-zabezpieczających we wnętrzu katedry. Objęło ono prace w obrębie 14 wykopów archeologicznych, a także przy reliktach architektonicznych oraz jamach grobowych odkrytych w 2022 r. Badania miały na celu kompleksowe rozpoznanie archeologiczne, w tym na podstawie pobranych próbek, wcześniejszego chronologicznie założenia architektonicznego.

Program powyższych badań określał sposób uporządkowania terenu po ich zakończeniu. Założono zasypanie obszaru badań archeologicznych i wskazanie fragmentów odsłoniętych

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie <http://bip.mkidn.gov.pl> w zakładce ochrona danych osobowych.

reliktyw architektury, przeznaczonych do ewentualnej ekspozycji. Zaplanowano przeprowadzenie konserwacji technicznej zabezpieczającej relikty przeznaczone do zasypania oraz technicznej i estetycznej reliktyw przeznaczonych do ewentualnej ekspozycji. Badania archeologiczne zostały zakończone 30 listopada 2023 r.

Jednocześnie we wrześniu 2023 r. OWKZ wszczął procedurę wpisu do rejestru zabytków odkrytego w trakcie powyższych badań unikalnego reliktu ceglanego z dekoracją malarską, być może tumby nagrobnej, zlokalizowanego przy północnowschodnim narożniku prezbiterium dawnej kolegiaty. Obiekt został wpisany do rejestru zabytków decyzją OWKZ z 12 marca 2024 r., od której Parafia złożyła odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Organ odwoławczy po przeanalizowaniu całości akt sprawy decyzją z 14 czerwca 2024 r. (znak pisma DOZ-OAiK.650.338.2024.ML) uchylił zaskarżoną decyzję o wpisie do rejestru w całości i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia, wskazując między innymi na istniejące rozbieżności w ocenie wartości historycznej znaleziska archeologicznego i koncepcji jego ekspozycji.

25 stycznia 2024 r. OWKZ wydał pozwolenie na dodatkowe badania archeologiczne, które miały na celu uszczegółowienie i uzupełnienie wyników prac w obrębie prezbiterium kościoła kolegiackiego (przy północnym licu), z zabezpieczeniem reliktyw fundamentu ołtarza dawnego kościoła kolegiackiego. Badania te prowadzone były do 31 lipca 2024 r.

Odnosząc się do pytania na temat działań przewidywanych do realizacji, należy poinformować, że 1 marca 2024 r. odbyło się spotkanie inwestorów i zespołu projektowego dotyczące planowanych rozwiązań projektowych i aranżacyjnych w katedrze opolskiej. Następnie 11 marca 2024 r. w siedzibie Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN odbyło się posiedzenie Rady Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, organu opiniodawczo-doradczego Ministra Kultury i Dziedzictwa, którego członkami są specjaliści z zakresu ochrony dziedzictwa archeologicznego: naukowcy, muzealnicy i akademicy. Jako goście w spotkaniu wzięli udział przedstawiciele OWKZ, Biskup Opolski Andrzej Czaja oraz zespół odpowiedzialny za prowadzenie prac konserwatorskich w katedrze opolskiej. Przedstawiono najnowsze wyniki badań, dyskutowano o dalszych kierunkach działań i możliwych formach ekspozycji odkrytych reliktyw architektonicznych. Zgodzono się, że utrzymanie funkcji liturgicznej katedry jest kluczowe, a jednocześnie zauważono, że wobec dużej wartości odkrytych artefaktów należy wyeksponować ich najcenniejsze elementy. Zastanawiano się nad różnymi formami prezentacji zabytków i stwierdzono, że z uwagi na wtórne zaleganie „tumby” możliwe jest jej przeniesienie w inne miejsce.

8 maja 2024 r. OWKZ wydał zalecenia konserwatorskie dotyczące ekspozycji reliktyw kościoła romańskiego, adaptacji krypt wschodnich na cele użytkowe oraz ułożenia posadzki we wnętrzu. Organ konserwatorski wskazał między innymi na konieczność wykonania posadzki w nawie północnej z użyciem odzyskanych historycznych płyt kamiennych, a w pozostałych częściach świątyni z płyt z wapienia zbitego „Gołuchów” oraz płyt z granitu strzegomskiego z kopalni „Kostrza”. Odnosząc się do odkrytych reliktyw kościoła romańskiego, tj. klatki schodowej w nawie północnej z fragmentami ceramicznej posadzki oraz słupek północnej i południowej ściany wschodniej prezbiterium, wraz z fragmentami murów prezbiterium dawnego kościoła, OWKZ zalecił ich ekspozycję w formie prostokątnych otworów przesłoniętych na poziomie posadzki leżącymi szklanymi płytami z zapewnieniem naturalnej wentylacji poprzez szczeliny pozostawione dookoła płyt. Mury oporowe eksponowanych reliktyw mają być wymurowane z cegły gotyckiej. Wobec ceglanego bloku, tzw. „tumby”, OWKZ wskazał, że należy ją wyeksponować jako obiekt wolnostojący, na wyniesieniu w nawie północnej przy ścianie pomiędzy kaplicą św. Anny a kaplicą Adoracji. Zasięg ekspozycji i ich formę należy przedstawić do akceptacji OWKZ, a wszystkie odkryte relikty architektoniczne należy poddać konserwacji zachowawczej.

29 maja 2024 r. OWKZ wydał natomiast zalecenia konserwatorskie dotyczące modernizacji ogrzewania w obiekcie, w których zaakceptował zamiar pozostawienia istniejącego sposobu ogrzewania katedry poprzez nawiew ciepłym powietrzem przez istniejące kanały i kraty nawiewne, z wymianą źródła ciepła na pompę ciepła umieszczoną wraz z innymi niezbędnymi urządzeniami w podziemiu pod nawą południową. Organ dopuścił także zastosowanie mat grzejnych elektrycznych umieszczonych pod posadzką kamienną kaplicy Adoracji Najświętszego Sakramentu w rejonie pod ławkami o powierzchni 22 m².

Do OWKZ nie wpłynął dotychczas wniosek Parafii Katedralnej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Opolu w sprawie wydania pozwoleń konserwatorskich na prace budowlane związane z ww. kwestiami.

Nawiązując do zapytania o stan zachowania obiektu, należy stwierdzić, że Parafia na podstawie pozwolenia OWKZ z 2015 r. prowadzi etapami prace konserwatorskie przy elewacjach zewnętrznych. W 2024 r. dokonano odbiorów końcowych w partii korpusu południowego oraz kruchty wejściowej.

We wnętrzu katedry do 31 lipca 2024 r. prowadzone były badania archeologiczne i prace badawczo-konserwatorskie w obrębie prezbiterium kościoła kolegiackiego (przy północnym licu) oraz prace konserwatorskie zabezpieczające relikty fundamentu ołtarza dawnego kościoła kolegiackiego z zabezpieczeniem relikwów fundamentu ołtarza dawnego kościoła kolegiackiego. Zakres i termin realizacji na wniosek strony były kilkakrotnie zmieniane. W trakcie prac wykonano badania nieinwazyjne (pomiar GPR – badania georadarowe, rejestracja termowizyjna, rejestracja w podczerwieni i w ultrafiolecie, rejestracja rozkładu wilgotności muru przy użyciu metody mikrofalowej) oraz analityczne (pobranie próbek do badań pochodzących ze spoin, cegieł i drewnianego stopnia). 5 sierpnia 2024 r. OWKZ otrzymał wstępne sprawozdanie z przeprowadzonych badań, z którego wynika, że udało się w ich trakcie dosyć dokładnie odtworzyć stratyografię (układ kolejnych warstw) i chronologię nawarstwień we wnętrzu katedry. Autorzy sprawozdania podają w wątpliwość początkowo przyjęte datowanie tzw. „tumby” na XIII w., sugerując jej pochodzenie na wiek XV. Niejasna jest też sama funkcja tego reliktu ceglanego – być może nie był tumbą, a tzw. *stipes* – podstawą pod mensę (płytę ołtarzową). Rozwiązanie tej kwestii, jak i wielu innych dotyczących historii katedry opolskiej zależy od uzyskania i analizy pełnych wyników wykonanych już do tej pory badań wykopaliskowych i nieinwazyjnych, a także wyników badań pod planowaną ekspozycję, podczas których będzie można wykonać serię badań specjalistycznych, dotyczących precyzyjnego datowania warstw.

Sprawa wpisania do rejestru zabytków odkrytego w czasie badań archeologiczno-architektonicznych w opolskiej katedrze w 2023 r. polichromowanego reliktu ceglanego („tzw. tumba grobowej”), który jest usytuowany w obrębie prezbiterium romańskiej kolegiaty nad ceglana komorą grobową, jest procedowana zgodnie z decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 14 czerwca 2024 r. Dodatkowo, w celu weryfikacji aktualnego stanu zachowania obiektu OWKZ zlecił opracowanie opinii rzeczoznawcy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w specjalności rzeźba, detal architektoniczny i powierzchnie architektoniczne Marii Gąsior w zakresie analizy konserwatorskiej struktury materiałowej obiektu, pod kątem występujących zagrożeń dla zabytku, wraz ze wskazaniem potrzeb konserwatorskich. Powyższe opracowanie związane jest ze złożonym przez Parafię do OWKZ zawiadomieniem o zagrożeniu obiektu zniszczeniem i wszczęciem postępowania administracyjnego nr ZR.5145.3.2024.AM, dotyczącego stanu zachowania i konieczności zabezpieczenia zabytku. Wobec niejasności dotyczących rzeczywistej roli i datowania przedmiotowego obiektu w celu pozyskania rozstrzygających informacji uzasadnione jest również przeprowadzenie kolejnych, wskazanych wyżej prac badawczych.

Odpowiadając na kwestię wstrzymania na okres ponad pół roku prac remontowo-inwestycyjnych we wnętrzu katedry z powodu wszczęcia procedury wpisu do rejestru tzw.

„tumby”, należy wyjaśnić, że wstrzymanie prac w 2023 r. w oparciu o Decyzję OWKZ z 5 grudnia 2022 r. dotyczyło badań archeologicznych, które zostały wstrzymane z powodu przekroczenia wskazanego w pozwoleniu zakresu badań archeologicznych, a także nałożenia przez OWKZ obowiązku uzyskania nowego pozwolenia na prowadzenie dalszych badań archeologicznych w obiekcie, uwzględniających postępowanie z niezwykle cennymi odkryciami. Tymczasowa ochrona obiektu, obowiązująca zgodnie z brzmieniem art. 10a u.o.z.o.z., dotyczy wyłącznie ww. reliktu i nie miała wpływu na prowadzenie działań inwestycyjnych w katedrze, w tym na możliwość kontynuacji badań archeologicznych oraz uporządkowania wnętrza katedry po ich zakończeniu.

Z analizy całości dokumentacji i działań prowadzonych w związku z pracami restauracyjno-konserwatorskimi w katedrze Podwyższenia Krzyża Świętego w Opolu wynika, że są one realizowane w stałej współpracy z OWKZ, podlegają szerokim konsultacjom z przedstawicielami środowiska naukowego i konserwatorskiego, a także wykonywane są przez zespół specjalistów z różnych dziedzin. Odkrycia archeologiczno-architektoniczne dokonane we wnętrzu katedry mają wysoką wartość historyczną i kulturową i jako takie pozostają przedmiotem szczególnej uwagi i troski konserwatorskiej. Ze względu na ich wczesne datowanie, unikalność oraz niepełne rozpoznanie technologiczne niezbędna jest dokładna analiza wyników przeprowadzonych badań konserwatorskich i laboratoryjnych, zaplanowanie i przeprowadzenie koniecznych prac zabezpieczających, a także ostateczne opracowanie sposobu ekspozycji i konserwacji technicznej i estetycznej reliktyw do tego wyznaczonych. Wobec informacji o niestabilnej strukturze tzw. „tumby” niezwykle istotne będzie również opracowanie jak najbezpieczniejszej formy jej translokacji i późniejszej ekspozycji.

Ufam, że dalsza dobra współpraca między wszystkimi osobami zaangażowanymi w prace konserwatorskie w katedrze opolskiej zostanie utrzymana, a realizacja badań przez interdyscyplinarne zespoły przyczyni się do pełnego rozpoznania historii i charakterystyki wnętrza katedralnych. Mam również nadzieję, że wszystkie niezbędne prace zostaną wykonane jak najszybciej, a świątynia znów będzie mogła służyć wiernym.

Z poważaniem

z up. MINISTRA KULTURY
I DZIEDICTWA NARODOWEGO

SEKRETARZ STANU

Bożena Żelazowska